ZAŁĘCZAŃSKI PARK KRAJOBRAZOWY
ZAŁĘCZE LANDSCAPE PARK

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Załęczański Park Krajobrazowy położony jest w południowej części województwa łódzkiego, w północno-wschodniej części Wyżyny Wieluńskiej, będącej częścią Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Zamyka on od północy system jurajskich parków krajobrazowych. Powierzchnia Parku wynosi 13.520 ha, a strefy ochronnej 8.153 ha. Utworzony został 5 stycznia 1978 r. jako jeden z pierwszych parków krajobrazowych w kraju w celu ochrony niepowtarzalnego krajobrazu jurajskich wapiennych ostańców krujących w sobie wiele form krasu, będących środowiskiem życia osobliwej, wapieniolubnej fauny i flory oraz urokliwego odcinka rzeki Warty określonego jako najpiękniejszy i najwartościowszy przyrodniczo w stosunku do całego jej biegu. Warta przepływając przez park dzikim, naturalnym korytem zataczającym charakterystyczny, tzw. Wielki Łuk Warty, pośród wapiennych wzgórz i pasm polodowcowych wzniesień, rzeźbi w skalistym podłożu głębokie, malownicze przełomy.

Founded: 1978. Area (including buffer zone): 21 673 ha. It is one of the 7 parks in the Łódź Voivodeship Landscape Park Complex. Załęcze Landscape Park is situated in the Łódź and the Silesian Voivodeships, in the northern part of the Kraków-Częstochowa Upland and is the northernmost of the landscape parks in the Polish Jura. It protects a gorgeous landscape made by the Warta river, which meanders in the wild river bed among moraine and Jurassic hills, and carves deep gorges. This characteristic part of the river, which is about 40 km long, has been named the Grand Arch of Warta. Rocky Jurassic ground in the park is best demonstrated by numerous limestone quarries where you can see fossils of Mesozoic maritime fauna: ammonites, mussels, snails, sea urchins or sponges. The pits are often accompanied by lime kilns – old furnaces for burning the limestone.
A feature of the area with particularly great value are limestone inselbergs. Their uncovered tops, which show limestone outcrops are covered with multicolour xerothermic grass and relicts of rock grass, and calcicole ferns in cracks, which reach their northern range here. The most precious inselberg is Góra Żelce. The geological reserve on its top, "Węże" protects the best preserved plant communities in this part of the Polish Jura and unique karst forms, e.g. caves with surviving parts of speleothem formations. Remains of terrestrial Pliocene fauna that are precious for science have been discovered there. Currently they are home for bats. Valuable karst formations are also found outside the inselbergs – the waters of the karst stream named Sucha Struga fall into ponors, and there are many karst springs in the valley of the Warta river.

BUDOWA GEOLOGICZNA I KSZTAŁTOWANIE SIĘ WSPÓŁCZESNEJ RZEŹBY

Wśród poszczególnych elementów przyrody Załęczańskiego Parku Krajobrazowego budowa geologiczna ma szczególne znaczenie. Urozmaicona rzeźba jest efektem interesujących geologicznej historii. Zasadnicze geologiczne podłoże Parku kształtowało się w środkowej i górnej jurze (około 190 - 140 mln. lat temu). Występowały tu wówczas płytkie, ciepłe zbiorniki morskie, obfitujące w faunę posiadającą pancerze lub szkielety zbudowane z węglanu wapnia. Organizmy te umierając pokrywały dno morza, a ich szczątki wraz z wytrącanym z wody morskiej węglanem wapnia utworzyły później warstwy różnych odmian wapieni.

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

W rejonie ZPK przebiega granica pomiędzy mezozoicznymi skałami jury środkowej (185 - 160 mln lat B.P.*) występującymi w zachodniej części Parku oraz skałami jury górnej (160 - 140 mln lat B.P.) - w północnej i wschodniej jego części.

Takie warunki panowały także podczas kredy (140 - 60 mln lat B.P.). Pod koniec tego okresu, w efekcie ruchów tektonicznych, opisane utwory morskie zostały pofałdowane, pocięte uskokami i wydźwignięte ponad powierzchnię morza. Płyty skorupy ziemskiej napierały na siebie i zgniatając się i fałdując. Pokłady skał były wypychane coraz bliżej ku powierzchni, jednocześnie krusząc się w sieć spękań tektonicznych, aż wreszcie stały się skalistym lądem.
Na powierzchni, poddane wpływom zmieniających się warunków klimatycznych, zaczęły szybko podlegać niszczeniu. Utwory z czasu kredy obecnie tu nie występują, gdyż zostały usunięte przez późniejsze procesy erozyjne. Pod wpływem wody i procesów rozpuszczania w wapiennych skałach powstała charakterystyczna rzeźba krasowa. Wapienie należą do skał rozpuszczalnych w wodzie, a obecność w wodzie deszczowej dwutlenku węgla (pochodzącego z atmosfery lub z gleby), znacznie ten proces przyspiesza. Krasowienie wapieni ułatwiały ruchy skorupy ziemskiej, które pokruszyły wapienny monolit w sieć pionowych i poziomych spękań. W szczeliny te łatwiej wsiąkała woda i stopniowo je poszerzała. We wnętrzu skał tworzyły się, a następnie powiększały systemy jaskiniowe. Czasami fragmenty jaskiń ulegały zawaleniu, wówczas na powierzchni powstawały leje oraz zapadliska o genezie krasowej.
Wapienne skały, w zależności od warunków ich powstawania, różnią się między sobą odpornością, dlatego niektóre fragmenty morskiego dna częściowo oparły się niszczycielskiemu działaniu wody i dzisiaj miejscami tworzą izolowane wzgórza nazywane ostańcami wapiennymi. Ostańce, przeważnie zbudowane są z bardzo twardych wapieni nazywanych skalistymi. Powstawały one w jurze górnej, w miejscach koloni gąbek, tworzących na dnie morza podwodne budowle w kształcie wzgórz. Skaliste wzgórza ostańcowe otoczone są mniej odpornymi wapieniami uławiconymi, o charakterystycznej budowie płytowej. Szybsze rozpuszczanie tych warstw powodowało, że doliny stawały się coraz głębsze, a ostańce coraz bardziej nad nimi górowały. Dziś jurajskie skały ukazują się na powierzchni terenu na szczytach ostańców wapiennych, na krawędzi doliny Warty pod Lisowicami oraz w licznych kamieniołomach. W miejscach tych można obserwować układy warstw skalnych, a w nich skamieniałości zwierząt morskich (amonity, gąbki, małże, belemnity, jeżowce, kraby) oraz zjawiska krasowe.

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Silnie skrasowiałe ostańce wznoszące się dzisiaj nad dolinami charakteryzują się stromymi skalistymi zboczami. W krajobrazie Parku do najciekawszych należą: Góra Żelce [229 m n.p.m.], Góra Świętej Genowefy [200 m n.p.m.], Góra Wapiennik [198 m n.p.m.], Góra Draby [220m n.p.m.], Góra Buki [238 m n.p.m.], Góra Krzemionki [228 m. n.p.m.].
W erze kenozoicznej, zwłaszcza podczas neogenu [23,5 - 1,7 mln lat B.P.], gdy panował klimat bardzo ciepły i okresowo bardzo wilgotny, wapienne skały jurajskie omawianego obszaru, ulegały silnym procesom krasowym. Procesy te były wspomagane ruchami tektonicznymi, które zachodziły w tym czasie.
Zauważalną namiastką procesu krasowienia są ponory - miejsca, w których wody strumienia znikają pod ziemią (np. Sucha Struga w Kolonii Lisowice). Wypływają one na powierzchnię ze szczelin wapiennych w postaci źródeł nazywanych wywierzyskami. Można je obserwować przy korycie rzeki Warty koło Lisowic (wywierzyska przykorytowe).
W wapiennych ostańcach efekty krasowienia zachowały się także w postaci jaskiń. Kilka takich form znajduje się w rezerwacie geologicznym „Węże" na Górze Żelce oraz w okolicznych wzgórzach ostańcowych.
Ruchy tektoniczne, oprócz sieci spękań, doprowadziły również do powstania w skałach wielu uskoków tektonicznych, które wyznaczyły zasadniczy przebieg dzisiejszych dolin rzecznych. Tak jest w przypadku dolin Suchej Strugi oraz Warty w strefie Wielkiego Łuku.
W plejstocenie niezwykle urozmaicony skalisty krajobraz z silnie skrasowiałymi wapiennymi wzgórzami, był niszczony przez lądolody skandynawskie. W okresie między 700 000–120 000 lat B.P., transgredujące z północy lodowce przykryły cztery lub pięć razy teren obecnego Parku Załęczańskiego. Ostatni pobyt lądolodu na tym obszarze (około 200 - 120 000 lat temu), miał olbrzymi wpływ na dzisiejszy krajobraz Parku.
Dla lądolodu wapienne ostańce Wyżyny Wieluńskiej stały się naturalną zaporą. Opierając się na nich usypał pasmo piaszczystych wzgórz moreny czołowej, które w dzisiejszym krajobrazie eksponują się od Lisowic po Giętkowicznę (Góry Bugajowe z najwyższą kulminacją w Parku - Lisią Górą o wys. 248 m n.p.m., Góry Olzyńskie, Bobrowskie Góry) oraz w północnej części Parku w okolicy Kamionu i Krzeczowa. Zanik lądolodu i otworzenie możliwości odpływu wód ku północy spowodowało w dolinie Warty silną erozję wgłębną. Powstał wówczas współczesny kształt Wielkiego Łuku Warty oraz słynne przełomy: Działoszyński i Krzeczowski. W tym czasie powstała też skalna brama między Górą Św. Genowefy i Górą Wapiennik.
Inną ciekawostką geologiczną z tego okresu jest „Laskinia Szachownica" na Krzemiennej Górze. System ten powstał w wyniku rozmywania szczelin wapiennego ostańca, położonego na przedpolu topniejącego lodowca [jaskinia typu proglacjalnego]. Po ustąpieniu lądolodu krajobraz stał się bardzo monotonny. Z topniejącego lodowca zostały uwolnione ogromne ilości pokruszonego materiału skalnego. Piaski i żwiry całkowicie przykryły pierwotną, skalistą rzeźbę. Niezwykle urozmaicony krajobraz zamienił się w lekko faliste równiny pól sandrowych, występujące między pasmami łagodnych wzniesień morenowych. Wystarczyło jednak ok. 100 tys. lat aby krajobraz uległ kolejnym zmianom. W procesie erozji i denudacji powoli polodowcowe osady spłynęły ze stromych, podmywanych przez rzekę stoków doliny oraz z wierzchołków wapiennych wzgórz. Krawędzie doliny Warty oraz tarasy nadzalewowe poddane zostały skomplikowaną siecią wąwozów, parowów i debrzy, a na szczytach ostańców znów ukazały się wapienne skałki.

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Procesy krasowe na terenie Parku są nadal żywe. O ich aktywności świadczą nowe nacieki w jaskiniach, tworzące się współcześnie leje i zapadliska, ponory Suchej Strugi oraz liczne źródła krasowe (wywierzyska). Źródła są dużą atrakcją Parku. Występują tu we wszystkich formach: korytowe, przykorytowe, terasowe. Niektóre z nich mają swoje nazwy, np. Granatowe Źródła czy Źródło Świętego Floriana. Spośród obszarów krasowych Polski kras Załęczańskiego Parku Krajobrazowego jest stosunkowo dobrze poznany. Wyróżnia go ogromna ilość dobrze zachowanych i dostępnych do obserwacji form krasu kopalnego (paleokrasu), w tym liczne jaskinie ze stanowiskami paleontologicznymi plioceńskiej i plejstoceńskiej fauny lądowej. Stanowiska te należą do nielicznych tego typu w Polsce, a także w Europie. Są one bezcenne dla badań naukowych: poznania przeszłości geologicznej, ewolucji krajobrazu i ewolucji świata zwierzęcego tego obszaru.

FLORA

Świat roślin związany z określonym obszarem można rozpatrywać w dwóch aspektach. Ogół gatunków roślin występujących na terenie Parku określamy jako florę. Drugim aspektem jest roślinność. Rozumiemy przez nią ogół zbiorowisk roślinnych występujących na charakterystycznym obszarze. Zbiorowisko roślinne to skupisko wielu gatunków roślin występujących na określonej przestrzeni, tworzących skomplikowaną strukturę osobników współzyjących ze sobą, wzajemnie oddziałujących na siebie oraz na siedlisko. Cechuje je swoista fizjonomia, wewnętrzna struktura przestrzenna, rytmika sezonowa, zróżnicowanie gatunkowe i wielkość zajmowanych powierzchni. Zbiorowiska roślinne uwarunkowane są właściwościami siedlisk, klimatu oraz działalnością człowieka.
Flora ZPK i jego otuliny liczy prawie 770 taksonów roślin naczyniowych, około 100 gatunków mszaków i ok. 80 gatunków porostów. Na przestrzeni kilkunastu ostatnich lat stwierdzono, że flora Parku zubożała o kilka taksonów. Ubytki te są nieznaczne, ale dotycza rzadkich i cennych roślin, takich np. jak: wrońca widłakowego i paprotnika ostrego - gatunków górskich oraz koniczyny długoktosowej - gatunku związanego z ciepłolubną dąbrową w rezerwacie Dąbrowa w Nizankowicach.

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Obecnie na obszarze ZPK występuje ok. 50 gatunków roślin naczyniowych podlegających ochronie. Ponadto stwierdzono tu ok. 30 gatunków roślin rzadkich w skali kraju lub regionu, w tym kilka gatunków górskich oraz występujących na granicy zasięgów geograficznych.
Roślinność ZPK charakteryzuje bogactwo siedlisk, które wynika z jego położenia na granicy wyżyn i nizin. Na środowisko życia roślin oddziałuje tu wapienne podłoże Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej oraz kwaśne piaski polodowcowe. Wyróżniono aż 107 jednostek roślinnych należących do 23 klas, z czego 86 przypada na roślinność nieleśną. O Szczytach Związku ZPK a Wyżyną Krakowsko-Wieluńską świadczy występowanie roślinności wapieniolubnej. Na ostańcach wapiennych, zwłaszcza na Górze Żelce i na Górze Św. Genowefy, spotykamy rośliny charakterystyczne dla murawy naskalnych. Roślinność ta w ostatnich latach uległa degradacji, jednak niektóre jej składniki - rojownik [rojnik] pospolity czy czosnek skalny, rosną tu nadal na wyspowych stanowiskach wysuniętych daleko na północ poza granicę swojego zasięgu.
Naturalnym zbiorowiskiem, które również zasługuje na uwagę jest szczelinowy zespół wapieniolubnych paproci, porastający zacienione krasowe zagłębienia i szczeliny, zwłaszcza na Górach Żelce, Buki oraz Św. Genowefy. Zespół ten tworzą trzy gatunki małych paproci: zanokrica skalna, zanokrica murowa i paprotnica krucha. Ta ostatnia rośnie tylko na Górze Żelce.
Na szczytach ostańców wapiennych, gdzie na zwietrzelinie wapiennej wykształciła się pokrywa glebowa, występuje bogaty florystycznie i niezwykle barwny kwietny step łąkowy. Pełnię rozwoju osiąga on wczesnym latem - w czerwcu i lipcu. Fioletowe plamy tworzą kwiaty głowienki wielkokwiatowej, szałwi okręgowej i dzwonka skupionego, żółte - rumianu żółtego, a czerwone - goździka kartuzka. Zbiorowisko to jest jednym z najcenniejszych składników roślinności Parku.
We wnętrzu Łuku Warty, na suchych i piaszczystych glebach, na morenowych wzniesieniach rozwinęły się murawy napiaskowe, które związane są z osadami polodowcowymi. Osobliwością tego terenu są także rozległe zarośla jałowca i żarnowca z roślinami miododajnymi: wrzosem, macierzanką piaskową, rozchodnikiem ostrym i kocankami piaskowymi. Jałowczyska pełnią ważną rolę w utrwalaniu śródlądowych wydm oraz tworzą wyjątkowy, leczniczy mikroklimat. Zupełnie odmienna roślinność, rozwinięta na bardzo wilgotnych glebach mineralnych z niewielkimi wahaniami poziomu wód gruntowych, związana jest z doliną Warty. Spotykamy tu m.in. łąki trzęślicowe, które należą w Polsce do ginących składników krajobrazu oraz kolorowe zbiorowiska złotoroślowe złotego łubinu. Cennymi zbiorowiskami w dolinie Warty są także zespoły turzycy dwustronnej i turzycy darniowej.

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Do ginących składników roślinności według ZPK należą zbiorowiska ramienic. Są to gleny tworzące podwodne łąki w jednym ze stawów w okolicach Krzeczowa. Malowniczym zbiorowiskiem wodnym jest również zespół lilii wodnych. Spotyka się go w starorzeczach Warty. Buduje go grążel żółty i grzybienie białe. Najładniejsze płaty tego zbiorowiska występują w wodach Żabiego Stawu. Znajdziemy tu także inny rzadki składnik roślinności parku - zbiorowisko wgłębika pływającego. Nieopodal, niewielkie torfowisko przejściowe Suchy Ług, porasta mszar torfowcowy z rosiczką okrągłolistną, wełnianką pochwowatą, modrzewnicą zwyczajną i żurawiną błotną.
Znaczną część powierzchni parku (ok. 50%) zajmują lasy. Dominują siedliska borowe na bardzo ubogim piaszczystym podłożu, w większości w postaci sosnowych monokultur o słabej kondycji zdrowotnej. Dotyczy to szczególnie lasów we wnętrzu Łuku Warty. Zajmują one tereny porośnięte niegdyś naturalnymi buczynami i dąbrowami. Tylko niewielkie fragmenty stanowią wartościowe, wielogatunkowe drzewostany liściaste. Zbiorowiska leśne są jednak dość zróżnicowane, a spośród 21 jednostek roślinności zaroślowej i leśnej są i takie, które posiadają wyjątkową wartość naukową i krajobrazową. Naturalny charakter mają lasy łęgowe w dolinie Warty. W bezpośrednim sąsiedztwie koryta rzeki występują wikliny nadrzeczne. Znajdziemy tu również fragmenty łęgu wierzbowo-topolowego oraz olsu porzeczkowego. Najcenniejsze, niewielkie płaty lasów o naturalnym charakterze, występują poza doliną Warty: świetlista dąbrowa w okolicach Nizankowic, kwaśna dąbrowa trzcinnikowa w uroczyskach Ruda i Mierzyce, wyżynny jodłowy bór mieszany - w uroczysku Kluski (w szczątkowej postaci) i kwaśna bliczyna w południowo-zachodniej części parku.

FAUNA

Ze względu na różnorodność biotopów, fauna ZPK jest równie różnorodna i osobliwa.
Najstabilniej poznane są bezkręgowce, mimo to do chwili obecnej udało się udokumentować występowanie ponad 400 gatunków, z czego 61 zasługujących na szczególne potraktowanie. Wśród nich 16 stanowią gatunki chronione, a 22 znajdujące się na krajowych czerwonych listach.

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Charakterystyczną grupą fauny bezkręgowców wyróżniającą teren ZPK są liczne gatunki kserotermiczne. Dotyczy to głównie owadów, ale także pajęczaków, a nawet ślimaków. Niezwykle bogactwo form znajdziemy wśród owadów, głównie motyli i chrząszczy, w tym szczególnie biegaczowatych, oraz świerszczy i szarańczaków. Wśród 60 stwierdzonych gatunków motyli, obok pospolitych żyje tu także kilka rzadkich zagrożonych gatunków, jak na przykład krasińki: karyncki i zmienny, czy modraszki: argiades, arion i dorylas. Ślimaków rozpoznano w Parku ponad 30 gatunków, w tym kilka bardzo interesujących, silnie związanych ze środowiskiem wapiennym, żyjących w środowisku kserotermicznym, z reguły nieprzyjaznym dla tej grupy zwierząt. Najciekawszym z nich jest wapieniolubny ślimak Pyramidula rupestris, którego stanowisko na górze Żelce jest wysuniętym najdalej na północ w stosunku do całego jego zasięgu występowania. Jedną z najlepiej poznanych grup zwierząt ZPK są ryby. Prowadzone z dużą systematycznością od kilkudziesięciu lat badania ichtiofauny potwierdzają, że Warta w obrębie „Wielkiego Łuku" posiada najbogatszy i najbardziej zróżnicowany rybostan w stosunku do całej długości swego biegu. Choć na przestrzeni lat daje się zauważyć wiele szkodliwych zmian, tę wyjątkową wartość utrzymuje nadal. Odcinek ten zamieszkują liczne gatunki ryb, w tym ginące w innych rejonach ryby litofilne, tj. brzana, świnka i kleń. Ryby te nie tylko żyją tu w nieżtej kondycji, ale co najważniejsze, znajdują dogodne warunki do tarła.

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Obszar ZPK zasługuje na uwagę również ze względu na sporą ilość płazów i gadów. Żyje ich tutaj 19 gatunków, co stanowi ponad 70% łącznej krajowej herpetofauny. Gatunki płazów zamieszkujące park to: traszka grzebieniasta, traszka zwyczajna, kumak nizinny, grzebiuszka ziemna, ropucha szara, ropucha zielona, ropucha paskówka, rzekotka drzewna, żaba jeziorkowa, żaba wodna, żaba trawna i żaba moczarowa. Gady reprezentują: jaszczurka zwinka i żyworodna, padalec, zaskroniec i żmija zygzakowata.
Naturalna dolina rzeki stanowi nie lada atrakcję dla ptaków. Z osobliwości można wymienić tracze nurogęsi gniazdujące w liczbie kilku par w dziuplach nadbrzeżnych drzew. Warto zaznaczyć, że w dolinie Warty poza obszarem ZPK przez wiele lat lęgi tych ptaków notowano jedynie w jej ujściowej strefie. Odnotowano tu również lęg gągoła - kaczki o podobnych upodobaniach gniazdowych. Z innych blaszkodziobych najpospolitsza jest krzyżówka.

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Na starorzeczach gniazdują łabędzie nieme, a prawdziwą osobliwością była obecność pary łabędzi krzykliwych. Lęgi tych ptaków nie były jednak bezpośrednio związane z doliną Warty. Przez wiele lat gniazdowały na ukrytych w lasach stawach rybnych. W ostatnich latach w wyniku prowadzonych prac gospodarczych przestały tu wyprowadzać młode, jednak cały czas gatunek ten zimuje na Warcie w obrębie Wielkiego Łuku.
W nabrzeżnych szuwarach starorzeczy, na mokradłach i turzycowiskach spotkamy chruściele: pospolitą łyskę, ale również wodnika, kropiatkę i kokoszkę wodną. W trawach nadwarciańskich tąk ukrywa się jeszcze jeden rzadki chrusciel - derkacz. Z siewkowców najliczniejsza jest czajka, którą spotkamy także poza doliną. Na piaszczystych łachach rzecznych gnieździ się bardzo rzadko jej krewniaczka - sieweczka rzeczna. Legowe brodźce reprezentowane są przez trzy gatunki. Podobnie jak sieweczka, choć znacznie powszechniej, gniazduje piskliwiec. Bardzo rzadko w łęgowych zaroślach spotkamy samotnika, a na podmokłych łąkach – krwawodzioba. W tym samym biotopie również bardzo nielicznie lęgnie się bekas kszyk.
Na nadrzecznych łęgach w okolicy Załęcza Wielkiego możemy ujrzeć kolejną osobliwość - kląskawkę, niewielkiego ptaka będącego przedstawicielem grupy gatunków związanych raczej z południowymi, cieplejszymi obszarami Polski. Ciekawym ptakiem związanym z Wartą jest rybożerny przedstawiciel kraskowatych – zimorodek. Z doliną Warty związany jest również drapieżny błotniak stawowy. Widywano także jego rzadkiego krewniaka - błotniaka łąkowego.
Ciekawym ptakiem otwartych przestrzeni jest dudek - w Parku dość pospolity, dla którego te ubogie, piaszczyste przestrzenie są wymarzonym środowiskiem. Z leśnych ptaków należy wspomnieć o lerce, słońce i kruku. Najpospolitszym drapieżnikiem jest myszołów, ale gnieździ się tu również jastrząb, jego mniejszy kuzyn krogulec oraz pustułka. Prawdopodobnie lęgowym gatunkiem jest inny sokół - kobuz oraz trzmielojad.

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Do lęgowych sów należy puszczyk, sowa uszata, pójdźka i płomykówka.
W ostatnich latach skrzydlata fauna Parku wzbogaciła się o nowe gatunki - wszystkie związane z rzeką Wartą. Choć obszar ZPK jest raczej ubogi w odpowiednie siedliska dla żurawia, para tych ptaków prawdopodobnie zaczęła wyprowadzać lęgi w łęgach doliny Warty. Regularnie na rzece zaczął pojawiać się również piękny drapieżnik – rybołów. Obserwowano także pojedyncze osobniki czapli białej.
Ogółem na terenie Załęczańskiego Parku Krajobrazowego stwierdzono gniazdowanie ok. 120 gatunków ptaków, co stanowi ok. 55% awifauny lęgowej Polski.
Fauna ssaków, zwyjątkiem nietoperzy, nie wyróżnia się niczym szczególnym w odniesieniu do obszarów przyległych. Ciekawsze zatem to wydra oraz bóbr, dość licznie zasiedlający dolinę Warty. Istnieją również informacje o występowaniu chomika europejskiego, jednak ostatnia obserwacja (znaleziony martwy osobnik) pochodzi sprzed ok. 20 lat. Omawiany teren nabiera jednak szczególnego znaczenia pod względem nietoperzy. Dotyczy to głównie nietoperzy hibernujących w jaskiniach krasowych w okresie zimowym, natomiast o zwierzętach, które żyją na tym terenie w okresie aktywności wiadomo znacznie mniej. Do najczęściej stwierdzanych latem gatunków należy zaliczyć mroczka późnego, gacka brunatnego, nocka rudego oraz borowca wielkiego. Stwierdzono również mopki oraz wszystkie nasze karliki.
Zimą nietoperze spotykamy we wszystkich jaskiniach, jednak największym skupiskiem zimowania na terenie ZPK jest jaskinia Szachownica, która pod tym względem jest unikatowym miejscem w skali całego kraju. Corocznie hibernuje w niej ok. 1500 osobników, choć w niektórych latach liczba ta była znacznie wyższa. Ostatnie lata charakteryzują się wahaniami liczebności, jednak można zauważyć wyraźną tendencję wzrostową. Nietoperze zamieszkują tę jaskinię nie tylko licznie ale również w znacznej liczbie gatunków. Kolejnym ważnym miejscem zimowania nietoperzy są jaskinie rezerwatu Węże na górze Żelce, jednak w ostatnich latach ich liczba wyraźnie spada. Najcenniejsze gatunki nietoperzy występujące w Załęczańskim Parku Krajobrazowym to nocek Bechsteina, nocek tydkowtosy oraz borowiaczek. Wszystkie te gatunki uznane są za zagrożone i znajdują się w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt.

OCHRONA PRZYRODY

Na terenie Załęczańskiego Parku Krajobrazowego w granicach woj. łódzkiego utworzono 2 rezerwaty przyrody, 4 użytki ekologiczne i 9 pomników przyrody, a na terenie jego otuliny 5 użytków i 4 pomniki przyrody. Znaczną część Parku (ok. 9055 ha) zajmuje również obszar Natura 2000.

CHRONIONE OBIEKTY NA TERENIE ZPK

REZERWATY PRZYRODY

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Węże – rez. geologiczny, częściowy, powierzchnia 20,74 ha. Ochronie poddano wapienny ostaniec, górę Żelce, najdalej na północ wysunięty fragment skalnego krajobrazu Jury Polskiej, z systemem 10 jaskiń krasowych, wieloma innymi różnorodnymi zjawiskami krasowymi, a także najbogatszymi w tej części Jury stanowiskami roślinności wapieniolubnej.
Dąbrowa w Nižankowicach – rezerwat leśny, częściowy, o powierzchni 100,73 ha. Przedmiotem ochrony jest naturalna, kwaśna dąbrowa trzcinnikowa i dąbrowa świetlista oraz stanowiska rzadkich gatunków roślin.

UŻYTKI EKOLOGICZNE:

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Wronia Woda – odcięty meander rzeki Warty, urokliwe starorzecze, cenne siedlisko dla ptaków i innych zwierząt wodnych.
Pozostałe użytki ekologiczne – to 3 śródleśne bagna w rejonie Klusek, Grabowej i Krzeczowa.

POMNIKI PRZYRODY:

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Góra Świętej Genowefy – pagór meandrowany na prawym brzegu Warty. Największa wapienna skała Parku z murawą naskalną na granicy zasięgu oraz rzadkimi gatunkami roślin.
Granatowe Źródła – krasowe źródła terasowe. Unikalny na Jurze Polskiej przykład tego typu źródeł .
Żabi Staw – wysoko zawieszony nad dnem doliny Warty zbiornik wody stojącej. Stanowisko wielu gatunków rzadkich roślin wodnych. Niezwykle cenne miejsce dla rozrodu wielu gatunków płazów.

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Podziemne ujście Suchej Strugi – zespół źródeł przykorytowych pod Lisowicami.
Pozostałe pomniki przyrody – to grupy drzew, bądź pojedyncze drzewa następujących gatunków: dąb szypułkowy, lipa drobnolistna, sosna zwyczajna, klon zwyczajny, buk zwyczajny.

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

CHRONIONE OBIEKTY NA TERENIE OTULINY ZPK

UŻYTKI EKOLOGICZNE

5 śródleśnych bagien, cztery w okolicy Katuż i jedno w okolicy Kamionki.

POMNIKI PRZYRODY

Źródło Świętego Floriana – niezwykle urokliwe źródło o znacznej wydajności.
Jaskinia Ewy – niewielka jaskinia krasowa na szczycie ostańca Góra Draby.
Kopalne formy pliocenu i plejstocenu – cenne stanowisko paleontologiczne.
Pozostałe pomniki przyrody – to pojedyncze drzewa następujących gatunków: dąb szypułkowy, lipa drobnolistna.

WALORY KULTUROWE

Teren ZPK wyróżnia się również znacznymi wartościami kulturowymi. Znajduje się tu wiele cennych i bogatych stanowisk archeologicznych, dzięki którym w dość czytelny sposób odtworzono historię pradziejowego osadnictwa aż po dzisiejsze czasy. Analiza wydobytych przedmiotów pozwala określić, że pierwsi osadnicy pojawili się tu ok. 10 do 8 tys. lat p.n.e. podążając za wędrującymi na północ stadami reniferów.

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Obok wielu wartościowych znaleziosk najcenniejsze zabytki archeologiczne to datowane na II-III w.n.e. dwa okazate kurhany położone na krawędzi doliny Warty w Przywozie. Przypuszczalnie pochowano w nich miejscowych wodzów plemiennych.
Wielką atrakcją Parku są zachowane do dnia dzisiejszego zabytki architektury i sztuki. W pierwszej kolejności należy wymienić - drewniane budownictwo sakralne pochodzące z pierwszej połowy XVI w., o niespotykanej gdzie indziej w Polsce architekturze i oryginalnym wystroju artystycznym, tzw. kościółki typu wieluńskiego. W Parku obiekt taki znajduje się w Łaszewie.

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Kolejną perełką sakralnej architektury drewnianej jest stara, prawdopodobnie XVIII-wieczna kapliczka w Kamionie.
Na terenie Parku zachowały się również interesujące zabytki techniki. Najcenniejszym jest drewniany wodny młyn (obecnie elektryczny) w Kępowiźnie z XIX w. Zachowały się również prymitywne piece do wypału kamienia wapiennego, tzw. wapiennik, z początku XX wieku, których krótkie, grube kominy stanowią obecnie typowy element krajobrazu Parku.

TURYSTYKA

Załęczański Park Krajobrazowy jest terenem o znacznej wartości turystycznej. Panują tu wymarzone warunki do uprawiania kwalifikowanej turystyki i rekreacji, które zapewnia wspaniały mikroklimat, dzikie zakątki pełne przyrodniczych osobliwości, przepiękne krajobrazy oraz całkowicie niezwykły odcinek dzikiej Warty wijącej się malowniczo wśród jurajskich ostańców i morenowych wzgórz, a także duże wartości kulturowe.

SZLAKI TURYSTYCZNE PRZECHODZĄCE PRZEZ OBSZAR ZAŁĘCZAŃSKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO:

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Szlak „Jury Wieluńskiej" – szlak pieszy, długość 113 km [w woj. łódzkim 49,9 km], kolor czerwony. Prowadzi z Wielunia, przechodzi przez Park i biegnie dalej do Częstochowy. Stanowi fragment szlaku „Orlich Gniazd".
Szlak „Przełomu Warty przez Wyżynę Wieluńską"– szlak pieszy, długość 23,5 km, kolor żółty. Biegnie wzdłuż warciańskich przełomów: Krzeczowskiego i Działoszyńskiego.
Szlak „Kurhanów Książęcych"– szlak pieszy, długość 5,5 km, kolor czarny. Łączy szlaki „Jury Wieluńskiej" i „Przełomu Warty przez Wyżynę Wieluńską".
Szlak „Rezerwatów Przyrody"– szlak pieszy, długość 99,5 km [w woj. łódzkim 29 km], kolor niebieski. Biegnie przez rezerwaty „Mokry Las", Dąbrowa w Nizankowicach", „Węże", „Szachownica".
Szlak Wierzchlas-Osjaków-Wierzchlas – szlak rowerowy, długość 44,9 km, kolor zielony [EWI 2].
Szlak Przełomu Krzeczowskiego (Kamion - Krzeczów - Przywóz - Kamion) – szlak rowerowy, długość 20,5 km, kolor żółty [EWI 5].
Szlak „Załęczańskim Lukiem Warty" (Ośr ZHP w Załęczu Wlk. - Przywóz - Kępowizna - Załęcze Wlk.) – szlak rowerowy, długość 25,6 km, kolor żółty [EWI 6].
Szlak „Nadwarciańskich Krajobrazów" (Ośr. ZHP w Załęczu Wlk. - Bobrowniki - Ośr. ZHP w Załęczu Wlk.) – szlak rowerowy, długość 31,9 km, kolor zielony [EWI 7].
Szlak Józefów-Bieniec (Józefów - Grębień - Popowice - Pątnów - Bieniec Mały) – szlak rowerowy, długość 11,7 km, kolor czarny [EWI 8].
Szlak „Kościołów Wieluńskich" (Wieluń - Kadłub - Grębień - Łaszew - Wieluń) – szlak rowerowy, długość 47 km, kolor zielony [EWI 9].
Szlak „Dwóch Starych Lip" (Pajęczno - Siemkowice). – szlak rowerowy, długość 40 km, kolor zielony [EPJ 1].
Szlak „Działoszyńskiego Przełomu Warty" (Pajęczno - Działoszyn - Pajęczno) – szlak rowerowy, długość 38,1 km [EPJ 2].

Fot. Ewa Jarosz, ZPK

Szlak „Wapiennych Wzgórz Załęczańskiego Parku Krajobrazowego" (Działoszyn - Nizankowice - Bobrowniki - Działoszyn) – szlak rowerowy, długość 36,7 km, kolor zielony [EPJ 3].
Szlak łącznikowy Krzeczów - Łykowe – szlak rowerowy, długość 2 km, kolor czarny [EWI 14].
„Nadwarciański Szlak Bursztynowy" – szlak rowerowy, długość 141 km, kolor pomarańczowy.
**Łódzki Szlak